

УДК 342.565.2(477)

DOI: 10.15587/2523-4153.2019.180113

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

М. В. Костицький, Н. В. Камінська, Н. В. Кушакова-Костицька

У статті проаналізовано основні напрями діяльності Конституційного Суду України як результат реалізації конституційної реформи в Україні, внесення змін до Основного Закону України, прийняття нового Закону України «Про Конституційний Суд України» 2017 року, Регламенту Конституційного Суду України 2018 року, відповідних кадрових змін тощо. Відзначено позитивну динаміку та підвищення ефективності роботи органу конституційної юрисдикції України, особливо у контексті розгляду конституційних скарг, захисту прав людини і громадянина, які були порушені законодавчими нормами. Не дивлячись на певні проблеми, діяльність Конституційного Суду України загалом демонструє становлення системи конституційної юстиції європейського зразка. Також підкреслено, що питання удосконалення його правового статусу, підвищення ефективності функціонування та довіри населення покликані перебувати у центрі уваги відповідних владних інституцій, науковців та громадськості.

Звертається увага на досягнення головних цілей, які стоять сьогодні перед Конституційним Судом України: вдосконалення технології діяльності Великої палати, Сенату, колегій та служби кожного судді з метою забезпечення своєчасного, справедливого, ефективного розгляду справ, оптимізації прийняття і розгляду конституційних скарг, становлення Суду як невід'ємної частини судової системи, структурного елементу судової влади, органом, який забезпечує специфічний напрям судочинства та є одним з найважливіших органів публічної влади.

Для досягнення цих цілей вже сьогодні є необхідні передумови – це постійний аналіз та узагальнення власної практики Конституційним Судом, регулярне проведення науково-теоретичних та науково-практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів з залученням вітчизняних і зарубіжних провідних вчених, на яких дискутуються питання конституційного судочинства, запровадження в діяльність Суду інформаційно-комунікативних технологій, врахування практики та імплементація рішень міжнародних судів тощо

Ключові слова: Конституція України, Конституційний Суд України, діяльність, конституційна скарга, рішення, права людини, верховенство права

Copyright © 2019, M. Kostytskiy, N. Kaminska, N. Kushakova-Kostytska.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

Сучасний період державотворення і правотворення в Україні демонструє активізацію діяльності інституцій громадянського суспільства, органів і посадових осіб публічної влади, а також викликає інтерес населення і міжнародної спільноти.

Одним з таких органів є Конституційний Суд України, який вирішує питання про відповідність Конституції України, законів України та інших актів, у передбачених випадках здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Основного Закону України.

На відміну від інших демократичних держав, у нас відсутній відповідний історичний досвід становлення системи конституційної юстиції. Водночас європейські правові, політичні, культурні та інші цінності, включаючи конституційні цінності є визначальним фактором, до певної міри орієнтиром розбудови владних інституцій сучасного зразка. Безумовно, одним з таких є і Конституційний Суд.

За майже четверть століття існування Конституційного Суду України відбулися серйозні зміни на рівні сприйняття та оцінки діяльності цього органу. Якщо раніше вчених цікавили особливості функціонування, компетенції, місце його рішень серед джерел права, то зараз інтерес представляє ефективність діяльності цього органу.

2. Літературний огляд

Науковий доробок щодо загально-теоретичних і прикладних аспектів конституційних основ захисту прав людини, конституційної юриспруденції складають праці Бауліна Ю. В., Ба-

рабаша Ю. Г., Головіна А. С., Головатого С. П., Гультая М. М., Маркуш М. М., Євсєєва О. П., Козюбри М. І., Колісника В. П., Крусян А. Р., Лемака В. В., Мартиненка П. Ф., Мельника М. І., Петришина О. В., Селіванова А. О., Стрижака А. А., Шаповала В. М., Шишкіна В. І. та інші. [1, 2] Частина з цих досліджень носила вельми негативний характер щодо діяльності КСУ і навіть було поставлено під сумнів можливість в подальшому удосконалити його роботу (наприклад, у публікаціях Шаповала В. М.).

На нашу думку, варто виокремити дослідження питань конституційного правосуддя Селівановим А. О., Стрижаком А. А. [3, 4], з висновками яких щодо проблемних питань та шляхів їх вирішення у діяльності КСУ на концептуальному рівні ми погоджуємося. Щодо конституційного процесу та аспектів доказування в ньому окремої уваги заслуговують праці Костицького М. В. [5], Шаптали Н. К. [6], правового статусу органу конституційної юрисдикції – Шевчуком С. С. [7], правозахисної діяльності Конституційного Суду України – Гультаєм М. М. [8], Чистоголяним Я. В. [9] тощо.

Важливим є звернення уваги на сучасні аспекти правового статусу Конституційного Суду України [10], його еволюцію в контексті реалізації конституційної і судової реформи, правозастосовної, правозахисної, інтерпретаційної та іншої діяльності Конституційного Суду України. Так, Кампо В. М. розглядає Конституційний Суд України як суб'єкт та об'єкт модернізації судової влад [11], Хотинська-Нор О. З. – теоретико-правові та праксеологічні засади судової реформи в Україні [12], Сліденко І. Д. [13] та Корнієнко П. С. [14] – інститут конституційного контролю, його місце у системі конституційної правозахисної діяльності в Україні. Багато з цих питань досліджували на рівні дисертаційних робіт (Гультай М. М., Айріян К. Б., Серєда Т. М., Сліденко І. Д., Тупицький О. М., Хотинська-Нор О. З., Шапталла Н. К. та ін. [15, 16]).

Робота даного органу є широкоаспектною і не всі напрями його діяльності стали предметом наукових пошуків і дискусій. Наприклад, потребують вивчення перспективи розширення повноважень Конституційного Суду України, специфіка окремих проваджень за його участю, розширення співпраці з іншими органами публічної влади усіх рівнів, взаємодії з населенням і т.д.

3. Мета та задачі дослідження

Метою даної статті є визначення шляхом системного аналізу ефективності, здобутків та проблем діяльності Конституційного Суду України, з огляду на кадрові зміни, оновлення законодавчої бази, інтереси і потреби людини, суспільства і держави.

Для досягнення мети були поставлені такі задачі:

- визначити, у чому полягає ефективність діяльності КСУ;
- проаналізувати новітні рішення КСУ;
- виділити передумови та перспективи подальшої ефективної діяльності КСУ.

4. Зміст та характеристика ефективності діяльності Конституційного Суду України

Кардинальні зміни у механізмі Української держави протягом останніх років, особливо у системі судової влади, засвідчують потребу звернення уваги наукової спільноти не лише до питань її організації та функціонування, взаємодії з іншими гілками влади, забезпечення конституційно-правових засад діяльності, але і на незалежність, відкритість діяльності і особливо ефективність діяльності.

Проблема ефективності діяльності органів інституцій та формувань була популярна в юриспруденції в 70–80 роках минулого століття. Зараз інтерес до цієї проблеми знизився. Так, у шеститомній юридичній енциклопедії, що вийшла два десятиліття тому, є лише одна стаття присвячена ефективності права, та й в новітній двадцятитомній енциклопедії в третьому томі є лише одна стаття присвячена ефективності правового регулювання, тоді як у трьохтомній „Економічній енциклопедії“, виданій за редакцією професора С. Мочерного, ефективність різних напрямів економіки розглядається у двох десятках статей.

Синтезуючи міркування і юристів, економістів (в т. ч. один з авторів статті писав про ефективність профілактики правопорушень), можна стверджувати, що ефективність діяльності є співвідношенням між затратами і отриманим результатом. Коли йдеться про ефективність діяльності Конституційного Суду України, то це є співвідношенням між фінансовими, інтелектуальними, матеріальними й іншими затратами та результатами його діяльності.

У межах даної статті спробуємо дослідити проблематику діяльності Конституційного Суду України, його ефективність в останній період, основні напрями його діяльності, виходячи насамперед з прийнятих рішень, їх ролі та значення для захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, стабілізації державно-суспільних відносин, забезпечення консти-

туційності законів України та інших актів у встановленому порядку. Звичайно, поки що немає математичних формул для оцінки діяльності цього суду і вона може бути здійснена лише оціночно, описово та з огляду на громадську думку.

Відповідно до ст. 147 Основного Закону України діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

Головна мета діяльності Суду полягає у забезпеченні через механізм конституційного контролю верховенства Конституції України, пріоритету прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах суспільного та державного життя. Згідно зі статтею 148¹ Конституції України держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України [17].

Чимало дослідників підкреслюють, що чи не найважливішою є функція захисту прав і свобод людини і громадянина в діяльності Конституційного Суду України [3, 5, 6, 8]. А. Селіванов відзначає, що Конституційний Суд України захищає права і свободи громадян, інші конституційні цінності притаманними йому засобами [4].

Вказана функція у різний спосіб реалізується органами конституційного судочинства, а саме за допомогою конституційного контролю, розгляду звернень громадян, а також через іншу діяльність. Погоджуємось, що широкими повноваженнями щодо правозахисної діяльності наділені органи конституційного контролю Іспанії, Німеччини, Австрії та деяких інших держав [14].

На наше переконання, ефективний захист прав людини і громадянина, можливість впливу на нормотворчу діяльність держави спостерігається із запровадженням інституту конституційної скарги, проведенням конституційної реформи, реформи правосуддя тощо.

Так, практика функціонування Конституційного Суду України демонструє еволюційний розвиток даного органу, позитивну динаміку та якісну характеристику результатів роботи. Зокрема, порівняно з періодом заснування даного органу за часів незалежності України, оновлено законодавчу базу і засади його організації та діяльності. Так, на сьогодні це новий Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII, Регламент Конституційного Суду України, ухвалений на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018 тощо [18–20].

З-поміж якісно нових інститутів конституційного права слід відзначити інститут конституційної скарги, що запроваджено 2017 року в Україні, виходячи з позитивного зарубіжного досвіду та розширення можливостей захисту прав і свобод людини і громадянина. Так, за част. 3 ст.55 Конституції України кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом.

За період з 1 січня по 31 грудня 2018 року до Конституційного Суду України надійшло 690 конституційних скарг, щодо яких Секретаріатом Конституційного Суду України здійснено попередню перевірку на відповідність за формою вимогам Закону. Із 690 конституційних скарг, що надійшли до Суду протягом 2018 року (станом на 31 грудня 2018 року), лише 264 (38 %) конституційні скарги за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між суддями Суду у порядку, встановленому Регламентом Суду, а 426 (62 %) конституційних скарг було повернуто (з відповідними роз'ясненнями та зазначенням про можливість повторного звернення з дотриманням вимог Закону) суб'єктам права на конституційну скаргу як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону.

Загалом до Конституційного Суду України найчастіше зверталися громадяни України із клопотаннями щодо соціальних питань з метою захисту своїх прав, встановлених у законодавчих актах, які зазнали змін останнім часом, зокрема, правового регулювання питань пенсійного забезпечення окремих категорій громадян (військовослужбовців, державних службовців, працівників прокуратури). Значна кількість конституційних скарг стосувалась також реалізації права на перегляд судового рішення в апеляційному та касаційному порядку (у тому числі у малозначних справах), на оскарження рішень процесуальних дій та бездіяльності під час досудового розслідування [21].

Після зміни керівництва Конституційного Суду України у травні 2019 року та обрання його Головою Н. К. Шаптали приємно вражає позитивна динаміка в роботі органу конституційної юрисдикції України. Наприклад, за місяць Суд ухвалив 6 рішень, стаючи на захист прав громадян, які були порушені законодавчими нормами, і в цілому аналіз прийнятих рішень за останні півроку надає можливість стверджувати, що їх кількість і якість є гарантією подальшого вдосконалення роботи Суду з урахуванням сьогоденних трансформацій як у суспільстві в цілому, так і в самій установі. На підтвердження цього розглянемо рішення, прийняті КСУ у 2019 році, починаючи з травня місяця.

Так, *Рішення КСУ № 2-р(II)/2019* від 15 травня 2019 р., ухвалене Другим сенатом Суду, щодо забезпечення державою виконання судового рішення. Заявицею у цій справі виступила пенсіонерка Віра Хліпальська, яка звернулася до Суду з конституційною скаргою. Суть питання полягала в тому, що В. Хліпальська не змогла сплатити авансовий внесок у розмірі 7200 гривень для відкриття виконавчого провадження, хоча її позовні вимоги до державного органу фіскальної служби задовольнили всі судові інстанції, визнавши, що було порушене її право на доступ до публічної інформації. В. Хліпальська зазначає, що отримує пенсію у розмірі 1500 грн., що майже в 5 разів перевищує розмір авансового внеску. Таким чином, через свій незадовільний майновий стан вона так і не змогла реалізувати право на примусове виконання судового рішення, а отже, і право на ефективний судовий захист.

Конституційний Суд України у цьому рішенні став на захисті порушених прав громадянки, визнавши неконституційними положення частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження». «Держава, створюючи належні національні організаційно-правові механізми реалізації права на виконання судового рішення, повинна не лише впроваджувати ефективні системи виконання судових рішень, а й забезпечувати функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалене обов'язкове судове рішення, у разі, якщо це рішення не виконується, у тому числі державним органом», – наголошується у Рішенні КСУ [22].

Окремої уваги заслуговує *Рішення КСУ № 2-р/2019*, за яким Суд визнав неконституційним встановлення мінімального віку для виходу на пенсію за вислугою років для окремих категорій громадян, які зайняті на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, а саме: працівників льотного та льотно-випробного складу, працівників освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, а також артистів театральних-концертних й інших видовищних закладів, підприємств і колективів.

Тобто йдеться про роботи, які мають безпосередній вплив на здоров'я працівника і можуть призвести до втрати професійної працездатності (здатності виконувати роботу за професією) до настання віку, що дає право на пенсію за віком, а отже, до неможливості ефективно виконувати роботу без шкоди для власного здоров'я і безпеки оточуючих. Суд звернув увагу на те, що втрата професійної працездатності або придатності не пов'язана з досягненням працівником певного віку, тому не може бути умовою для призначення пенсії за вислугу років та зазначив, що встановлення як додаткової умови для призначення пенсії за вислугу років досягнення певного віку для зазначених працівників нівелюють сутність права на соціальний захист, не відповідають конституційним принципам соціальної держави та суперечать низці положень Основного Закону України. Таким чином, були повернуті умови виходу на пенсію за вислугою років, які діяли до 1 квітня 2015 року.

Іншим своїм *Рішенням КСУ № 3-р(I)/2019* від 5 червня 2019 р., ухваленим Першим сенатом, Конституційний Суд України також захистив права платників податків. Заявником у цій справі було товариство з обмеженою відповідальністю „Метро Кеш енд Кері Україна“. Йдеться про скасування права на повернення платникам податків сум плати за землю, сплачених ними за період з 14 квітня 2014 року до 31 грудня року, в якому завершено проведення антитерористичної операції. У рішенні Суду зазначено, що законодавець оспорюваними положеннями унеможливив не лише реалізацію набутого товариством права вимоги майнового характеру щодо повернення сплачених ним сум плати за землю, а й повернення іншим платникам податків нарахованих та сплачених сум плати за землю за зазначений період, незважаючи на продовження дії раніше запровадженої норми Податкового кодексу України про звільнення від обов'язку щодо сплати таких сум плати за землю.

Конституційний Суд підкреслює, що законодавець діяв непослідовно й не дотримав балансу публічних та приватних інтересів, а запровадження таких змін не є пропорційним цілям, які переслідувалися, в результаті чого легітимні очікування товариства не справдилися, а його право власності було порушено, що суперечить принципу верховенства права.

Уваги потребує й *Рішення КСУ № 3-р/2019* щодо визнання е-декларування антикорупційних громадських активістів таким, що суперечить Конституції України. На ухвалення цього рішення позитивно відреагували як всередині країни, так і за її межами. Так, послі країн G7 опублікували у Twitter заяву, зазначивши, що це «довгоочікуване рішення зміцнює верховенство права та громадянське суспільство в Україні».

У мотиваційній частині Рішенні Суду зазначається, що особи, які не наділені публічними владними повноваженнями, здійснюють діяльність у сфері запобігання та протидії корупції не за рахунок коштів Державного бюджету України чи місцевих бюджетів, а фінансування (оплата) їх робіт, послуг здійснюється за рахунок певних програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги.

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що заходи фінансового контролю за діяльністю об'єднань громадян та їх членів, які не здійснюють публічних владних повноважень або не фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України чи місцевих бюджетів, не можуть бути надмірними та такими, що непропорційно обмежують свободу політичної та громадської діяльності, нівелюють сутність права громадян на свободу об'єднань. Вони можуть використовуватися для переслідувань фізичних осіб, які здійснюють антикорупційну діяльність, зокрема порушення проваджень з метою притягнення цих осіб до юридичної відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зазначення у цій декларації завідомо недостовірних відомостей.

Конституційний Суд України ухвалив у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання удосконалення управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними» від 7 червня 2017 року № 413 зі змінами (визнавши її такою, що не відповідає Конституції України, тобто є неконституційною. Йдеться про **Рішення 8-р/2019 від 25.06.2019 р.**, ключовою позицією якого є те, що правовий режим права власності на землю має визначатися виключно законами України

16 липня 2019 р. Конституційний Суд України ухвалив **Рішення 9-р/2019** у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 9 квітня 2015 року № 317–VIII зі змінами. Цим Рішенням Суд визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), згаданий Закон України.

Конституційний Суд України наголошує, що право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань не є абсолютним, а його здійснення може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку. З'ясувавши легітимність мети ухвалення Закону та здійснивши його всебічний аналіз, Суд дійшов висновку, що пропаганда комуністичного режиму та нацистського режиму, публічне використання їхніх символів є намаганням виправдати тоталітаризм та запереченням конституційних принципів і демократичних цінностей, захист яких є обов'язком усіх органів державної влади, а Закон є конституційним.

У свою чергу, слід виокремити **Рішення 10-р/2019 від 16.07.2019** у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про освіту». У Законі врегульовано суспільні відносини реалізації конституційного права людини на освіту, у тому числі у частині гарантування прав національних меншин та корінних народів України на навчання чи вивчення мови відповідної національної меншини чи корінного народу України.

Конституційний Суд України зауважує, що Закон сприяє повноцінній реалізації конституційного права на освіту, яким можуть скористатися представники національних меншин. Визначене у Законі нормативне регулювання забезпечує реалізацію прав громадян в усіх сферах суспільного життя, у т.ч. доступ до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Визначивши Законом засадничі питання освіти в Україні, деталізуючи конституційне право на освіту, Верховна Рада України не вийшла за межі повноважень, встановлених Конституцією України.

Проаналізувавши Закон України «Про освіту» на предмет відповідності статті 8 Конституції України, Конституційний Суд України дійшов висновку, що суть окремих оспорюваних положень Закону розкривається через лексичне значення слів та узгоджується з вимогою юридичної визначеності як складовою принципу верховенства права. Отже, визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145–VIII зі змінами, він не суперечить вимогам статей 8, 9, 10, 11, 19, 22, 24, 53, 92 Конституції України. А дослідивши матеріали справи, Суд дійшов висновку про відсутність порушень конституційної процедури розгляду, ухвалення Закону та набрання ним чинності [22].

Надзвичайно важливим (не лише з юридичного, але й політичного, соціального, технологічного боку) було рішення про конституційність Указу Президента України про розпуск Верховної Ради України та призначення дострокових виборів народних депутатів України.

На нашу думку, підставою Указу Президента була не тільки відсутність коаліції більшості депутатів у Верховній Раді (позитивістський підхід), але і сприйняття парламентом і депутатів на рівні суспільної свідомості, низький рівень довіри до них, впевненість народу в нагальній заміні складу парламента (юснатуралістичний підхід). Вибори до Верховної Ради 21 липня 2019 року підтвердили правову позицію Конституційного Суду України: народ

пішов на майже повну заміну складу парламенту. У результаті, із „старожилів“ в ньому залишилися одиниці.

Тому, з впевненістю можна стверджувати про ефективність рішення Суду у цій справі, та про ефективність його діяльності в Україні в цілому.

Даний державний орган є основним елементом конституційно-судового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні, яка виражається у його функціональній діяльності перевірки дотримання норм вітчизняного законодавства Конституції України (конституційності), офіційного тлумачення положень Конституції України та забезпечення конституційного контролю в сфері перевірки актів органів державної влади. Відповідна позиція базується, звісно, на аналізі положень ч. 1 ст. 147 Конституції України та ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р.

Загалом важливим, на наше переконання, є досягнення стратегічних цілей Суду, серед яких визначено наступні.

По-перше, це формування та забезпечення належного функціонування Великої палати, сенатів, колегій суддів Конституційного Суду, відпрацювання механізму своєчасного та ефективного розгляду всіх внесених до Суду клопотань у конституційному провадженні.

По-друге, йдеться про реалізацію Судом і Секретаріатом Суду комплексу заходів щодо оптимізації порядку внесення до Суду і розгляду ним конституційних скарг.

По-третє, це забезпечення функціонування Суду як державного органу і юридичної особи публічного права.

Оцінюючи ефективність діяльності Конституційного Суду України в поточному 2019 р, можна стверджувати, що в «активі» Суду є:

- здійснення заходів з узагальнення практики розгляду конституційних скарг з метою подальшого удосконалення механізму функціонування нового інституту конституційного права;

- посилення механізмів моніторингу та контролю за виконанням рішень Суду, а також удосконалення форм комунікації з суспільством щодо ухвалених рішень;

- удосконалення законодавчого врегулювання діяльності Конституційного Суду України на основі аналізу практичних аспектів реалізації норм Закону України «Про Конституційний Суд України» сприятиме визначенню перспектив інституційного розвитку, зокрема, в частині процедури розгляду справ та ухвалення рішень;

- упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та підвищення кваліфікації персоналу;

- втілення в життя основних напрямів комунікативної стратегії Конституційного Суду України через інформування про процесуальну діяльність Суду та ухвалені ним акти шляхом ефективною імплементації актів Суду в правову систему України (як джерел права) та забезпечення ефективного функціонування інституту конституційної скарги; взаємодію Суду з вітчизняною та зарубіжною науковою спільнотою у просвітницькій та науково-практичній (доктринальній) сферах; оперативне та якісне інформування громадськості про діяльність Суду, в тому числі позасудову, зокрема з використанням інтерактивних комунікацій.

Як бачимо, в останній період значно активізувалася робота Конституційного Суду України в напрямі відкритості, прозорості, доступності у сфері взаємодії Суду з громадськістю, представниками засобів масової інформації, громадськими організаціями, а також із міжнародною спільнотою, що позначилося на збільшенні кількості організованих та проведених заходів, на диверсифікації міжнародних партнерів та виборі форм співпраці.

Разом з тим, що варто підкреслити ті проблемні аспекти в роботі органу конституційної юрисдикції, що потребують удосконалення. Так, видається доречним посилення взаємодії Конституційного Суду України з іншими органами публічної влади в Україні. Тут варто згадати про посилення взаємодії з Верховною Радою України, зокрема, стосовно забезпечення прав і свобод людини та громадянина, адже дана сфера залежить не тільки від нормативного врегулювання, а також від належного виконання положень Основного Закону та законів України, міжнародних договорів в даній сфері, розвитку системи ефективних гарантій, відповідних доступних механізмів їх реалізації.

На наше переконання, потребує подальшого вивчення питання взаємодії Конституційного Суду України з територіальними громадами як первинними суб'єктами місцевого самоврядування в Україні, їх органами і посадовими особами. Враховуючи динамічність змін в сфері прав і свобод людини та громадянина в Україні та міжнародному універсальному і регіональних рівнях, розвиток відповідної судової практики, потребують врахування тенденції взаємовпливу та узгодження правотворчої і правозастосовної практики, насамперед, пов'язаної із захистом та гарантуванням конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Неминучий подальший розвиток політико-правових інструментів та способи посилення гарантій незалежності Суду та суддів Суду, передбачених Конституцією України та Законом України "Про Конституційний Суд України". Принципово важливе місце серед пріоритетних завдань діяльності Суду зберігає забезпечення його стабільного та достатнього фінансування, здійснення ефективної та прогнозованої кадрової політики в Суді. Тут варто зупинитись на доцільності проведення конкурсного відбору суддів Конституційного Суду України, керівництва і працівників його Секретаріату, а також їх звітування про виконану роботу. Ми переконані, це сприятиме, у тому числі, підвищенню прозорості і довіри до даного органу з боку населення, міжнародної спільноти.

5. Результати досліджень

В умовах активних суспільно-політичних і правових реформ в Україні, які неминучі найближчим часом, роль і значення Конституційного Суду України є вагомими, що потребує державної підтримки, довіри населення, подальшого науково-методичного забезпечення, з урахуванням позитивних світових тенденцій розвитку конституціоналізму і національних традицій державотворення. Закономірно, що Конституційний Суд України продовжуватиме ті позитивні закономірності власної діяльності, гарантуватиме верховенство права і конституційність законів, інших нормативно-правових актів, належний захист прав і свобод людини та громадянина на високому професійному рівні.

Як результат наведеного вище аналізу, вбачається неминуче подальше органічне і невід'ємне включення Конституційного Суду України в систему судочинства, систему органів державної влади України. Попри бажання певних політичних й економічних сил зробити „з цього органу „кишеньковий“ та послухний суд завдяки зусиллям, в першу чергу самих суддів, та й громадськості, це не вдається.

При відносно невеликих (порівняно з іншими органами державної влади) інформаційних, матеріальних, фінансових затратах на Конституційний Суд України, його діяльність, ефективність його роботи незаперечна. І можливо, вона (ефективність) проявляється не стільки в юридичній, скільки в психологічній, світоглядній, культурологічній та інших сферах.

Підсумовуючи ми вважаємо, що в даний період Конституційний Суд України і його діяльність є ефективними. І склад Суду та тенденції в його діяльності створюють впевненість про ефективність і в майбутньому.

6. Висновки

1. Діяльність Конституційного Суду України на даному етапі є ефективною. Ця ефективність, як свідчить практика в 2018 році і особливо в 2019 роках, зростає. В оцінці громадськості, юридичних колах та серед науковців КСУ всі більше стає головним органом у захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина.

2. Аналіз новітніх рішень КСУ свідчить про те, що Суд значну увагу звертає на індивідуальні конституційні скарги, пов'язані з соціальними проблемами, породженими недосконаліми актами законодавства України. Роль Суду в цьому напрямку беззаперечна.

3. Передумовами подальшого зростання ефективності діяльності КСУ є удосконалення механізму його діяльності в цілому та структурних підрозділів, упровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій, забезпечення прозорості, гласності та відкритості, забезпечення правдивого та об'єктивного висвітлення функціонування Суду в засобах масової інформації.

Література

1. Головатий С. П. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська комісія // Право України. 2011. № 10. С. 154–167.
2. Конституційна юрисдикція: підручник / Барабаш Ю. Г., Дахова І. І., Євсєєв О. П., Колісник В. П. Харків, 2012. 168 с.
3. Селіванов А. О., Стрижак А. А. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. Київ: Логос, 2010. 276 с.
4. Селіванов А. О. Верховенство права в Конституційному правосудді: аналіз конституційної юрисдикції: монографія. Київ, Харків: Академія правових наук України, 2006. 400 с.
5. Костицький М. В. Доказування в конституційному судовому процесі // Вісник Конституційного Суду України. 2011. № 4-5. С. 158–163.
6. Шапгала Н. К. Доказування в конституційному судовому процесі: філософсько-правові засади: монографія. Київ: Логос, 2018. 388 с.
7. Шевчук С. С. Основи конституційної юриспруденції. Харків: Консум, 2002. 296 с.

8. Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. пос. / Гультай М. М., Аніщук Н. В., Афанасьєва М. В., Бакаєнова Н. М. та ін.; ред. Крусян А. Р., Єзеров А. А. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 438–456.
9. Чистоголянний Я. В. Основні проблеми правозахисної діяльності Конституційного Суду України // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 4. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2018/10.pdf
10. Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України: Проект виконано за підтримки Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва та Проекту Ради Європи «Підтримка впровадження судової реформи в Україні». Київ, 2017. 188 с. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017_Sud_reform.pdf
11. Кампо В. М. Конституційний Суд України як суб'єкт та об'єкт модернізації судової влади. Конституційні аспекти судової реформи в Україні: матеріали наук.-практ. конф. Львів: ФОРМ Кундельський Г. Л., 2011. С. 33–42.
12. Хотинська-Нор О. З. Теоретико-правові та праксеологічні засади судової реформи в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 36 с.
13. Слідченко І. Д. Інститут конституційного контролю: методологічні аспекти дослідження // Філософські та методологічні проблеми права. 2017. № 2. С. 24–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2017_2_4
14. Корнієнко П. С. Конституційний контроль у системі конституційної правозахисної діяльності в Україні // Судова апеляція. 2017. № 3 (48). С. 14–21.
15. Богданова С. Д. Захист та гарантії права і свободи людини та громадянина в аспекті взаємодії Верховної Ради України та Конституційного Суду України // Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей: Матеріали міжнар. науково-практ. конфер. Ужгород, 2019. С. 193–197. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24388/1/Менджул%20КОНСТИТУЦІЙНІ%20ГАРАНТІЇ%2049.pdf>
16. Водяніков О. Відчиняючи двері Конституційного Суду: конституційна скарга як нова можливість захисту конституційних прав. 2017. URL: https://ukr.lb.ua/blog/oleksandr_vodennikov/371421_vidchinyayuchi_dveri_konstitutsiyного.html
17. Конституція України № 254к/96ВР. 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
18. Про Конституційний Суд України: Закон України № 2136-VIII. 13.07.2017 // Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст. 376.
19. Конституційний Суд України: Закон України № 422/96-ВР. 16.10.1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 49. Ст. 272.
20. Регламент Конституційного Суду України: ухвалений на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України № 1-пс/2018. 22.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18#n12>
21. Щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України за 2018 рік. URL: http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/dorovid_2018.pdf
22. Конституційний Суд України. URL: <http://ccu.gov.ua/>

Received date 03.08.2019

Accepted date 11.09.2019

Published date 30.09.2019

Костицький Михайло Васильович, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений юрист України, кафедра філософії права і юридичної логіки, Національна академія внутрішніх справ, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна, 03035
E-mail: nkkiev1966@gmail.com

Камінська Наталія Василівна, доктор юридичних наук, професор, кафедра конституційного права та прав людини, Національна академія внутрішніх справ, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна, 03035
E-mail: na-pro@ukr.net

Кушакова-Костицька Наталія Вадимівна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заслужений юрист України, кафедра філософії права та юридичної логіки, Національна академія внутрішніх справ, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна, 03035
E-mail: nkkiev1966@gmail.com